

EDUSKUNNAN
SIVISTYSVALIOKUNTA

Helsingissä

30 päivänä syyskuuta 1994

Lausunto n:o 7

Ulkoasiainvaliokunnalle

Eduskunta on 7 päivänä syyskuuta 1994 lähettäessään hallituksen esityksen n:o 135 Suomen liittymisestä Euroopan unioniin tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ulkoasiainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi samalla määrännyt, että sivistysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto ulkoasiainvaliokunnalle.

Valiokunnassa ovat asian johdosta olleet kuultavina apulaisosastopäällikkö Jorma Hattula, neuvotteleva virkamies Jukka Liedes, tiedesihteeri Monica Melén-Paaso, korkeakouluneuvos Leena Pirilä, ylijohtaja Harri Syväsalmi ja pääsuunnittelija Esko-Olavi Seppälä opetusministeriöstä, ylitarkastaja Tuija Leminen työministeriöstä, ylitarkastaja Ulla Parviainen opetushallituksesta, lainoppinut asessori Timo Parrukoski Suomen ortodoksisesta kirkkokunnasta, toimistopäällikkö Ulla Ekberg Suomen Akatemiasta, puheenjohtaja Tuulikki Karjalainen ja pääsihteeri Jarmo Malkavaara Taiteen keskuksitoimikunnasta, johtaja Lauri Lantto Kansainvälisen henkilöväihdon keskukselta, ensimmäinen varapuheenjohtaja Helvi Nuorgam-Poutasuo saamelaisvaltuuskunnasta, pääsihteeri Christian Brandt Suomenruotsalaisista kansankäräjistä, vararehtori Paul Fogelberg ja suunnittelupäällikkö Seppo Lahti Helsingin yliopistosta, rehtori Ossi V. Lindqvist Kuopion yliopistosta, rehtori Lauri Lajunen Oulun yliopistosta, ensimmäinen vararehtori Tuula Kotilainen Sibelius-Akatemiasta, kehityspäällikkö Simo Juva Suomen Kuntaliitosta, maakuntajohtaja Pekka Turunen Satakuntaliitosta, apulaisjohtaja Kaj Lindholm Uudenmaan liitosta, EU-T&K-sihteeristön päällikkö Hannu Järvinen Teknologian kehittämiskeskukselta, toimitusjohtaja Matti Ahde Oy Veikkaus Ab:stä, viestinnän kehitystoiminnan päällikkö Martti Soramäki Oy Yleisradio Ab:stä, toimitusjohtaja Marianne Möller Suomen elokuvasäätiöstä, puheenjohtaja, taidemaalari Kari Jylhä Suomen Taiteilijaseurasta, pu-

heenjohtaja, kirjailija Jarkko Laine Suomen Kirjailijaliitosta, johtava rehtori Eero Leminen Espoon-Vantaan va. ammattikorkeakoulusta, apulaisjohtaja Heikki Hirvinen Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitosta, pääsihteeri Jouko Vasama Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry:stä, puheenjohtaja Arto Hakkarainen Suomen ylioppilaskuntien liitosta ja pääsihteeri Antero Eerola Nuorten EU-foorumi ry:stä.

Lisäksi sivistysvaliokunta on osallistunut ulkoasiainvaliokunnan järjestämään yhteiskuulemistilaisuuteen 9.9.1994, jossa olivat kuultavina alivaltiosihteeri Antti Satuli, toimistopäällikkö Marita Eerikäinen, toimistopäällikkö Hannu Himanen ja erikoistutkija Kari Möttölä ulkoasiainministeriöstä, puheenjohtaja Esa Härmälä Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK:sta, ekonomisti Peter Boldt Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK:sta ja johtaja Erik Forsman Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto TT:stä.

Valiokunnan kannanotot**1. Yleistä**

Mahdollinen EU-jäsenyys toisi eräitä merkittäviä muutoksia nykytilanteeseen sivistysvaliokunnan toimialaan kuuluvilla alueilla.

Tärkein muutos nykytilanteeseen verrattuna olisi se, että EU:n jäsenenä Suomi voisi osallistua päätöksentekoon unionin kaikilla osa-alueilla. Varsinaisen päätöksenteon lisäksi jäsenyys merkitsisi myös selvästi parempaa ja tehokkaampaa vaikutusmahdollisuutta jo asioiden valmisteluja suunnitteluvaiheessa. Useissa tilanteissa päätöksiltä edellytetään yksimielisyyttä, jolloin jokaisen jäsenenään vaikutusmahdollisuus on varsin konkreettinen. Tällä hetkellä suomalaiset ovat useasti lähinnä ulkopuolisen tarkkailijan asemassa.

EU:n jäsenenä Suomella olisi myös mahdollisuus saada esim. koulutukseen ja kulttuuriin liittyviin hankkeisiin tukea unionin rakenne- ja sosiaalirahastoista, mikä ei ole mahdollista ETA-sopimuksen puitteissa. Rahastojen varat muodostuvat jäsenvaltioiden eri tavoin suorittamista maksuista. Huomattava kuitenkin on, että hankkeissa tulee olla myös kansallinen rahoitusosuus.

EU:n jäsenyyden myötä myös Suomi-tietoisuus ja -tuntemus lisääntyisi jäsenmaissa. Suomi-tietoisuuden lisääntyminen on toisaalta myös välttämätöntä, jotta Suomi olisi riittävän kiinnostava maa esim. vaihto-ohjelmiin hakeutuville opiskelijoille.

Valiokunta katsoo, että Suomella olisi EU:n jäsenenä mahdollisuus saada ETA-jäsenyyteen verrattuna lisäetuja koulutuksen, kulttuurin ja tutkimuksen alueilla. Näiden etujen saaminen ja täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää koulutukseen, kulttuuriin ja tutkimukseen huomattavaa henkistä panostusta. Mahdollisten etujen saaminen edellyttää myös riittäviä kansallisia taloudellisia voimavaroja.

Valiokunta toteaa, että jäsenyyteen saattaa liittyä myös eräitä kielteisiä seikkoja. EU-jäsenyys saattaa nimittäin johtaa liialliseen Eurooppa-keskeisyyteen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan eräillä kulttuuri- ja oppilaitoksilla on varsin kiinteät suhteet esim. Itä-Euroopan maihin sekä Euroopan ulkopuolisiin maihin. Unionin jäsenyyden myötä on vaarana, että resurssit eivät ole riittävät suhteiden ylläpitämiseen myös näihin EU:n ulkopuolisiin maihin. Valiokunta pitää tärkeänä, että suhteiden säilymiseen ja kehittämiseen EU:n ulkopuolella oleviin maihin kiinnitetään erityistä huomiota mahdollisen EU-jäsenyyden toteutuessakin.

EU-julkisuutta koskevat säännökset eivät kaikilta osin vastaa Suomessa omaksuttua julkisuusperiaatetta. Suomen tulee toimia niin, että EU:n julkisuutta koskevia säännöksiä kehitetään pohjoismaista julkisuusperiaatetta vastaaviksi ja avoimuutta lisääviksi.

2. Koulutus

Yleissivistävä koulutus

Koulutuksesta on säädetty Maastrichtin sopimuksen 126 artiklassa. Koulutus kuuluu kokonaisuudessaan yhteisön toimialaan. Jäsenvaltioilla on vastuu kansallisesta koulutusjärjestelmästä ja opetuksen sisällöstä. Yhteisö ei voi

puuttua kansalliseen koulutuslainsäädäntöön, vaan yhteisön tehtävänä on myötävaikuttaa korkealaatuisen koulutuksen kehittämiseen sekä tutkintotodistusten vastavuoroiseen tunnustamiseen.

Koska sopimus korostaa jäsenvaltioiden koulutuspoliittista riippumattomuutta, ei Suomen mahdollinen EU-jäsenyys tuo merkittäviä muutoksia Suomen koulutuspolitiikkaan. Siten koulutukseen liittyvät kansalliset erityispiirteet voivat säilyä myös Suomen ollessa EU:n jäsenmaa.

Jäsenyys laajentaisi myös suomalaisten koulutusoikeuksia Euroopassa ja muiden jäsenvaltioiden kansalaisten koulutusoikeuksia Suomessa. Jäsenvaltioiden kansalaisilla on oikeus hakeutua ja tulla valituksi koulutukseen sekä opiskella ja suorittaa tutkintoja muissa jäsenvaltioissa samoilla edellytyksillä kuin kyseisen maan kansalaiset. Eräs merkittävä ero EU-jäsenyyden ja ETA-sopimuksen välillä onkin se, että jäsenyyden myötä suomalaisilta ei voitaisi periä korkeampia lukukausimaksuja kuin kyseisen maan kansalaisilta.

Vaihto-ohjelmiin EU-maissa osallistuvat suomalaisopiskelijat ovat kuitenkin kirjoilla suomalaisessa korkeakoulussa eivätkä he maksa lukukausimaksuja opiskellessaan ulkomailla näiden vaihto-ohjelmien puitteissa. Lukukausimaksut koskevatkin käytännössä vain niitä opiskelijoita, jotka vaihto-ohjelmien ulkopuolella suorittavat itsenäistä tutkintoa tai sen osaa ulkomaissa yliopistoissa.

Lukukausimaksut eivät ole kuitenkaan toistaiseksi koskeneet kovin suurta opiskelijajoukkoa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ainoastaan Isossa-Britanniassa, Belgiassa ja Espanjassa peritään EU-alueen ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta korkeampia lukukausimaksuja kuin kyseisen maan kansalaisilta. Lukuvuonna 1993—1994 ulkomailla opiskeli 3 647 suomalaista opiskelijaa. Suurin osa ulkomailla opiskelivista suomalaisista opiskeli kuitenkin EU-maiden ulkopuolella, lähinnä USA:ssa (854) ja Ruotsissa (824). Isossa-Britanniassa opiskeli tuolloin 327 opiskelijaa. ETA-sopimuksen perusteella Suomi osallistuu kaikkiin yhteisön koulutus- ja nuoriso-ohjelmiin vuoden 1995 alusta lukien.

EU:ssa on valmisteltu kaksi uutta koulutusohjelmaa, SOCRATES ja LEONARDO, jotka ministerineuvoston odotetaan hyväksyvän kuluvan vuoden joulukuussa. Näissä ohjelmissa on suunniteltu yhteyksiä uusien koulutusohjelmien ja EU:n rakennerahastojen rahoittamien yhtei-

söaloiteohjelmien välille. ETA-maana Suomella ei olisi mahdollisuutta saada rahoitusta EU:n rakennerahastoista osallistuessaan näihin ohjelmiin.

ETA- ja EU-maiden asema on myös erilainen TEMPUS-ohjelman suhteen. TEMPUS-ohjelma on Keski- ja Itä-Euroopan maiden ja Euroopan yhteisön välinen korkeakouluyhteistyön ohjelma. Koska ohjelman rahoitus tulee Euroopan yhteisöltä, myönnetään rahoitusta vain Keski- ja Itä-Euroopan maiden ja Euroopan yhteisön välisille toiminnoille. Suomi voi nykyisellään osallistua ohjelmaan OECD G 24-maan ominaisuudessa. ETA-maana Suomi ei voi saada EU:lta rahoitusta yhteishankkeiden sellaisiin toimintoihin, jotka koskevat suomalaista osapuolta. Siksi opetusministeriö on tukenut Suomen korkeakoulujen osallistumista TEMPUS-ohjelmaan.

Vaihto-ohjelmiin osallistuvien opiskelijoiden määrä on Suomen koko opiskelijamäärään nähden ollut ainakin toistaiseksi suhteellisen vähäinen. Valiokunnan mielestä kansainvälinen yhteistyö edistää kuitenkin sisällöllisesti myös suomalaisen koulutuksen kehittymistä ja näin Suomen koulutuspolitiikka saa myös laajemman viitekehksen.

Ammatillinen koulutus

Jäsenvaltiot vastaavat ammatillisen koulutuksen sisällöstä ja järjestämisestä. Yhteisön tehtävänä on toteuttaa ammattikoulutuspolitiikkaa, joka tukee ja täydentää jäsenvaltioiden toimia. Yhteisöllä voi olla jäsenvaltioiden toimia tukeva ja täydentävä oma politiikka, jota se toteuttaa. Yhteisö ei voi puuttua kansalliseen ammattikoulutuksesta koskevaan lainsäädäntöön.

Myöskään ammatillisen koulutuksen osalta ei EU:n kansalaisilta voida periä korkeampia luku-kausimaksuja kuin oman maan kansalaisilta.

EU:n jäsenmaana Suomi voisi saada ammatillisen koulutuksen järjestämiseen rahoitusta EU:n rahastoista. Esim. sosiaalirahaston rahoitus voi kohdistua työttömille tarkoitettuun ammatilliseen koulutukseen.

Ulkomaalaisten koulutus

Ulkomaalaisten määrä saattaa lähivuosina lisääntyä Suomessa muun ohessa myös EU-jäsenyyden myötä käyttöön tulevan EU-kansalaisuuden johdosta. Tämä edellyttää voimavarojen suuntaamista mm. ulkomaalaisten lasten ja

nuorten koulutukseen. Vieraskielisen koulutuksen järjestämiseen on varauduttava myös eri koulutasoilla ja aloilla.

Myös opettajien täydennyskoulutusta tarvitaan vieraskielisen opetuksen antamiseen ja monikulttuurisen työn tekemiseen.

3. Tutkimus- ja kehitystyö

Suomen jäsenyys EU:ssa merkitsisi tutkimus- ja kehitystyön alalla sitä, että Suomi voisi osallistua päätöksentekoon ja vaikuttaa kaikkiin EU:n tutkimushankkeisiin ja tutkimuspolitiikkaan. Suomalaisten tutkimusohjelmiin osallistujien asema selkiintyisi ja olisi tasavertainen jäsenmaiden osallistujien kanssa. Suomessa ei olisi myöskään enää tarvetta tehdä erillisiä päätöksiä tutkimushankkeisiin osallistumisesta.

Puiteohjelmiin liittyvien hankkeiden toteuttajat valitaan pääsääntöisesti tarjouskilpailujen perusteella. Suurin osa hankkeista on yhteisrahoitteisia projekteja, joista EU:n osuus on enintään puolet. Yliopistot ja korkeakoulut voivat kuitenkin saada projekteilleen jopa 100 prosentin rahoituksen. Koska kansallisen rahoituksen järjestäminen on EU:n tuen saamisen ehtona, valiokunta kiinnittää erityistä huomiota siihen, että kansallisen rahoituksen turvaamisesta on huolehdittava riittävästi.

EU:n puiteohjelmissa on teknologialla ja siihen liittyvillä alueilla varsin korostunut asema. Valiokunta pitää tärkeänä, että seuraavassa puiteohjelmassa olisi enemmän humanistista tutkimusta. Viidennen puiteohjelman suunnittelu on jo alkanut ja Suomen mahdollinen jäsenyys vuoden 1995 alusta mahdollistaisi tuon puiteohjelman valmisteluun osallistumisen. Tutkimusohjelmiin olisi tuolloin myös paremmat mahdollisuudet saada sellaisia tutkimusalueita, joilla on merkitystä suomalaisen yhteiskunnan ja elinkeinon elämälle.

EU:n alueellisen kehityksen edistämiseen tarkoitettujen rahastojen tulisivat EU-jäsenyyden myötä myös yliopistojen ja korkeakoulujen ulottuville. Korkeakoulut voisivat hakea rahoitusta mm. sosiaalirahastosta koulutus-, tutkimus- ja tuotekehitysprojekteihin yhdessä alueen kuntien, muiden oppilaitosten, yritysten, muun elinkeinoelämän ja kulttuurielämän kanssa. Yliopistoilla ja korkeakouluilla on hyvät edellytykset olla alueellaan kehittämistoiminnan vetäjiä ja alueiden välisen yhteistoiminnan koordinoijia.

4. Kulttuuri

EU:n toiminta kulttuurin alalla sai nimenomaisen perustan Maastrichtin sopimuksen artiklassa 128. Sen mukaan yhteisö pyrkii edistämään jäsenvaltioiden kulttuureja niiden kansallista ja alueellista monimuotoisuutta arvostaen sekä tuomalla esille myös jäsenvaltioiden yhteistä kulttuuriperintöä.

Yhteisön tarkoituksena ei ole yhdenmukaistaa jäsenmaiden kulttuuripoliittikkaa, vaan myötävaikuttaa kulttuurin kehittymiseen kansallista ja alueellista monimuotoisuutta korostaen.

ETA-sopimuksessa ei ole kulttuuria koskevia määräyksiä. Kulttuurin alueella Suomi onkin voinut osallistua ainoastaan yhteisön audiovisuaalisen alan MEDIA-ohjelmaan. Jäsenyys EU:ssa avaisi Suomen kulttuurielämälle yhteisön kulttuuri- ja kulttuuriperintöohjelmat ja Suomella olisi mahdollisuus vaikuttaa unionin uusia kulttuuriohjelmia ja muita toimia koskevaan päätöksentekoon. Tähän liittyy myös mahdollisuus vaikuttaa siihen, että kulttuuriin liittyvät näkökohdat otetaan huomioon kaikilla unionin toimialoilla, joilla on vaikutuksia kulttuurielämän toimintaedellytyksiin jäsenmaissa.

Yhteisön kulttuurimäärärahat ovat toistaiseksi olleet varsin vaatimattomat. Merkittävämpanä tuen lähteenä ovat käytännössä olleet rakennerahastot, joiden kautta kulki vuosina 1989—1993 kaikkiaan 83 prosenttia kaikesta kulttuurituesta eli noin 13 mrd. markkaa, mikä oli noin 2,8 prosenttia rakennerahastojen kaikesta tuesta. Rakennerahastoista saatavaa tukea voidaan käyttää kulttuuritarkoituksiin silloin, kun kulttuuripoliittisilla toimenpiteillä toteutetaan varsinaisia alue- ja rakennepoliittikalle asettuja tavoitteita. Suurin osa tukea saaneista hankkeista liittyy kulttuuriperinnön hoitamiseen. Tuen piiriin voidaan saada myös kulttuurin alueellista kehitystä koskevat ohjelmat.

Rakennerahastojen tuen saaminen edellyttää kuitenkin kansallisen rahoituksen turvaamista sekä aktiivista työtä hankkeiden suunnittelussa ja valmistelussa. Kansallisen kulttuurin edistämässä, kehittämässä ja vahvistamisessa on ensisijainen vastuu itse kullakin jäsenmaalla. Siksi olisi erityisen tärkeää parantaa kulttuuriin liittyvän työskentelyn edellytyksiä ja vahvistaa maakunnallisten elinten kulttuuripoliittista asiantunte- musta ja huolehtia siitä, että kulttuurihankkeilla on riittävä osuus alueellisissa kehittämissohjelmissa. Näin alueellisiin hankkeisiin sisältyisi myös koulutusta ja kulttuuria elinkeinoasioiden lisäksi.

Jos Suomi ei liity Euroopan unioniin, pyritään valiokunnan saaman tiedon mukaan myös kulttuuri liittämään ETA-sopimukseen.

Valiokunta pitää tärkeänä, että suomalainen kirjojen lainaustoiminta voidaan säilyttää nykyisellään niin, ettei mahdollinen EU-jäsenyys vaikeuta kirjastojen toimintamahdollisuuksia.

Suomen virallisten kielten asema

Suomen kielilainsäädäntöä pidetään Euroopassa esimerkillisenä. Jos Suomi liittyy Euroopan unioniin, tulee Suomen virallisista kielistä unionin virallisia kieliä, mikä vahvistaa myös suomen kielen asemaa. Suomen tulee huolehtia siitä, että ruotsin kieli otetaan huomioon HM:n 14 §:n edellyttämällä tavalla EU:n ja Suomen välisessä kanssakäymisessä.

Kasettimaksut

Suomessa Kopiosto ry. kerää ns. kasettimaksua, josta merkittävä osa kanavoidaan taiteilijoiden tukemiseen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan EU:ssa on viime vuosina valmisteltu direktiiviehdotusta tyhjiin kasetteihin ja nauhoituslaitteisiin liittyvästä maksujärjestelmästä. Jäsenmaat eivät kuitenkaan ole yksimielisiä siitä, tulisiko asiassa antaa direktiivi. Komission valmistelussa on kuitenkin lähtökohdana järjestelmä, joka Suomen järjestelmään verrattuna rajoittaisi mahdollisuuksia käyttäa tuottoa yhteisiin tarkoituksiin. Valiokunta katsoo, että asiaa tulee päättää kansallisella tasolla.

Veikkaus- ja rahapelitoiminta

Suomessa tieteen, taiteen, urheilun ja nuorisokasvatustyön julkinen rahoitus perustuu merkittävästi veikkaus- ja raha-arpajaispeliin tuottoon. Valiokunta pitää oikeana EY:n jäsenvaltioiden huhtikuussa 1992 ottamaa kantaa, jonka mukaan veikkaus- ja rahapelitoiminta ei kuulu talousoikeuden alaan, vaan on yleiseen järjestykseen liittyvä asia. Suomalaisten ratkaisujen puolestaan on kaikissa tilanteissa oltava sellaisia, että Suomessa harjoitettavan rahapelitoiminnan ylijäämä edelleenkin jaetaan tieteen, taiteen, urheilun ja nuorisotyön tukemiseen.

Arvonlisävero

Kuvataiteen tuotteiden myynti ja välitys jätettiin Suomessa arvonlisäveron ulkopuolelle. Näin

galleriat pelastettiin suurilta taloudellisilta vaikeuksilta ja turvattiin kuvataiteilijoille mahdollisuus näyttelyiden pitämiseen. Kuvataiteen tuotteiden myynti ja välitys tulisi säilyttää arvonlisäveron ulkopuolella myös mahdollisessa EU-jäsenyydessä.

Valiokunta katsoo, että kulttuurin arvonlisävero tulisi pitää yleistä arvonlisäverokantaa alemmalla tasolla.

5. Saamelaiset

Suomen mahdollinen EU-liityntä saattaa tarjota taloudellisia resursseja saamelaisten kansallisten kulttuurin kehittämissuunnitelmien toteut-

tamiseen sekä ylikansalliseen yhteistyöhön ja kehitysohjelmiin. Saamelaisia koskevat kehittämistoimet tulisi suunnitella ja toteuttaa saamelaisten kulttuuriautonomian lähtökohdista.

Euroopan unioni ei pyri yhdenmukaistamaan kulttuureja ja niiden ominaispiirteitä. Siten saamen kieltä sekä saamelaisten koulutusta ja kulttuuria koskevat asiat jäisivät Suomen mahdollisen EU-liitynnän jälkeenkin kansallisella tasolla päätettäviksi.

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että ulkoasiainvaliokunta laatiessaan mietintöönsä ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Jouppila, varapuheenjohtaja Astala, jäsenet Ala-Harja, Aula, von Bell (osittain), Gustafsson, Hacklin, Laakso,

---

Lehtinen (osittain), Lindqvist, M. Pietikäinen, Pykäläinen, Rätty, Toivonen, Tykkyläinen ja Virrankoski sekä varajäsen Piha (osittain).

